

Erkki Kurenniemen elektronimusiikkistudio

Mikko Ojanen

Helsingin yliopiston musiikkitieteen laitoksen lukuvuonna 1961–62 vastavalittu professori Erik Tawaststjerna halusi pysyä modernien eurooppalaisten trendien tasolla ja päätti, että laitoksella olisi syytä olla elektronimusiikkistudio. On todennäköistä, että musiikkitieteen opiskelijoilla Erkki Salmenhaaralla ja Ilkka Oramolla oli oma osuutensa päätöksen taustalla. Studiota suunnittelemaan ja rakentamaan kutsuttiin ydinfysiikan opiskelija Erkki Kurenniemi – Salmenhaaran ja Oramon kouluaikainen ystävä. Laitos maksoi tarvittavat työvälineet ja komponentit, mutta Kurenniemi ei saanut työstään palkkaa, vaan toimi niin kutsuttuna voluntääriassistenttina.

Ensimmäisen, melko konventionaalisen nauhamusiikkistudion laitteiden hankinnan, rakentamisen ja kytkennän jälkeen Kurenniemi alkoi keväällä 1964 toteuttaa kokonaisvaltaisempaa studiosuunnitelmaansa. Tätä suunnitelmaa hän oli työstänyt noin kahden vuoden ajan – muun muassa osittain yhteistyössä säveltäjä ja avantgardetaiteilija Henrik Otto Donnerin (1939–2013) kanssa. 1960-luvun alkuvuosina Donner kiersi aktiivisesti Euroopassa ja työskenteli lähes kaikissa alan keskeisissä sävellyskeskuksissa. Vaikka Kurenniemi työsti studiosuunnitelmaansa lähinnä kirjallisuuden ja saatavilla

olevien elektroniikkakomponenttien pohjalta, myös Donnerin kokemukset eri studioista olivat Kurenniemen käytettävissä. Donner ei itse ollut kiinnostunut elektroniikasta, mutta kylläkin laitteiston soivasta lopputuloksesta ja äänen elektronisista muokausmahdollisuuksista. Yliopiston studion alkuvuosina Donner ja Kurenniemi muodostivatkin tehokkaan tuotantoryhmän, jossa Kurenniemi teki kokeiluja laitteistolla ja Donner kommentoi lopputulosta. Yksi tärkeimmistä Kurenniemen ja Donnerin yhteistyökumppaneista oli kuvataiteilija Eino Ruutsalo(1921–2001), jonka kokeellisten elokuvien ääniraitoja työstettiin myös yliopiston studiossa (muun muassa Donnerin nauhakollaasi elokuvaan *Kaksi kanaa* 1962 sekä Ruutsalon ja Kurenniemen elektronimusiikki elokuvaan *Hyppy* 1965). Muita varhaisia studiossa työstettyjä teoksia ovat Kurenniemen *On-Off* (1963), joka on ensimmäinen studiosta säilynyt teos, sekä Salmenhaaran *White Label* (1963).

Kurenniemen kunnianhimoinen studiosuunnitelma poikkesi eurooppalaisista valtavirran studioista. Täysin ainutlaatuinen Kurenniemen suunnitelma ei kuitenkaan ollut, vaan esimerkiksi Tukholman elektronimusiikkistudiota suunniteltiin samansuuntaisten ajatusten pohjalta – tosin paria vuotta myöhemmin. Kurenniemi oli kiinnostunut algoritmisesta säveltämisestä, jossa kone tuottaa musiikkia annettujen ohjeiden mukaan automaattisesti. Tämän idean taustalla on nähtävissä Harry Olsonin ja Herbert Belarin jo 1950-luvulla suunnittelema

reikänauhalla ohjelmitava RCA-syntetisaattori. Toisaalta Kurenniemi toimi ydinfysiikan laitoksen vastahankitun analogiatietokoneen ohjelmoijana. Myös nämä kokemukset tietokoneen parissa inspiroivat häntä suunnittelemaan omaa studiokokonaisuuttaan automaattisen, digitaaliohjatun musiikkietokoneen pohjalta. Idea studiosta ohjelmitavissa olevana, automaattisena musiikin tuotantokoneena voidaan nähdä toistuvan Kurenniemen sähkösoittimissa, joita hän rakensi vuosina 1964–1975.

Kurenniemi ylläpiti yliopiston studiota 1970-luvun alkuun saakka. Vuonna 1970 hän perusti Digelius Electronics Finland -yhtiön valmistamaan sähkösoittimia ja hänen panoksensa yliopistolla väheni. Työtä yliopiston studion ylläpitäjänä jatkoi Kurenniemen läheinen työtoveri säveltäjä Jukka Ruohomäki. Kurenniemen yhteistyö elektroakustisen musiikin säveltäjien ja artistien kanssa jatkui aina 1980-luvun alkuun saakka.

Soitinsuunnittelijana Kurenniemi on varhainen esimerkki soitinhakkerointi- ja tee-se-itse -toiminnasta, joka muotoutuu koko ajan aktiivisemmaksi, järjestelmällisemmäksi ja laajemmaksi harrastuksen muodoksi nykypäivän äänitaiteesta kiinnostuneiden piirissä. Kurenniemi teki soitinsuunnittelussaan keksintöjä, jotka innovaatioiksi kehittyessään olisivat toimineet sähkösoitinsuunnittelun merkittävinä virstanpylväinä. Kurenniemen työtä on useissa yhteyksissä luonnehdittu viimeistelemättömäksi – joissain tapauksissa sitä on tulkittu

myös virhe-estetiikan ja jopa epäonnistumisen näkökulmasta. Hänen studiokehittelynsä ei myöskään koskaan varsinaisesti tullut valmiiksi, vaan studio oli kaiken aikaa muutoksen ja uuden kehittelyn alla. Tarkasteltaessa Kurenniemen käyttöliittymäsuunnittelua, sekä esimerkiksi sekvensserien ja digitaalisen muistin kehittelyä, hänen työnsä näyttäytyy kuitenkin pitkäjänteisenä ja loogisena – vaikkakin impulsiivisena – suunnitteluprosessina studiosuunnittelun alkuajoista aina 1970-luvun puoleen väliin saakka.

Elektroakustisen musiikin saralla yliopiston studio toimi alan keskeisenä sävellyskeskuksena aina 1970-luvun puoleen väliin saakka. Toiminta jatkuu edelleen ja viimeaikaisen kiinnostuksen myötä Kurenniemen varhaiset soittimet on restauroitu käyttökuntoon. Monet alan toimijat jatkavat työssään Kurenniemen jalanjäljissä. Voidaan jopa ajatella, että varhaisena pioneerina Kurenniemi onnistui siinä missä muut epäonnistuivat tai eivät edes uskaltaneet yrittää. On todennäköistä, että ilman Kurenniemen soitin- ja studiokehittelyjä ala Suomessa olisi ollut mitätön.